

UOT 372.881.111.1

Ruqiyyə Yasin qızı Həsənova
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktrant,
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
<https://orcid.org/0009-0001-8371-2438>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(4\).131-134](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(4).131-134)

V-IX SİNİFLƏRDƏ İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNİN SƏMƏRƏLİ TƏŞKİLİNDƏ MULTİMEDIYA VASİTƏLƏRİNDƏN İSTİFADƏ

Ругия Ясин кызы Гасанова
докторант по программе доктора философии
Нахчыванский педагогический институт

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ СРЕДСТВ ПРИ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В V-IX КЛАССАХ

Rugiyya Yasin Hasanova
doctorial student in the program of doctor of philosophy
Nakhchivan Pedagogical Institute

USING MULTIMEDIA IN EFFECTIVE ORGANIZATION OF ENGLISH LANGUAGE LESSONS IN V-IX GRADES

Xülasə. Multimedia texnologiyalarından təlim prosesində istifadə V-IX sinif şagirdlərinin ingilis dilini fəal yaradıcılıqla mənimsəmələrinə kömək göstərir, onları təhsil prosesinin fəal iştirakçısına çevirir. Bu vaxt passiv təlimdən aktiv öyrənməyə keçid baş verir. Məqalədə V-IX siniflərdə ingilis dili dərslərinin səmərəli təşkilində multimedia vasitələrindən istifadə problemi diqqət mərkəzinə gətirilir.

Açar sözlər: multimedia, multimedia texnologiyaları, ingilis dili dərsləri, təlim prosesi, təlimin səmərəliliyi

Аннотация. Использование мультимедийных технологий в образовательном процессе помогает учащимся V-IX классов активно и творчески осваивать английский язык, делая их активными участниками образовательного процесса. В это время происходит переход от пассивного обучения к активному обучению. В статье в центр внимания поставлена проблема использования средств мультимедиа в эффективной организации уроков английского языка в V-IX классах.

Ключевые слова: мультимедиа, мультимедийные технологии, уроки английского языка, учебный процесс, эффективность обучения

Abstract. The use of multimedia technologies in the educational process helps students of grades V-IX actively and creatively master English, making them active participants in the educational process. At this time, there is a transition from passive learning to active learning. The article focuses on the problem of using multimedia in the effective organization of English lessons in V-IX grades.

Keywords: multimedia, multimedia technologies, English lessons, educational process, learning efficiency

Həmişə olduğu kimi, müasir dövrdə də təhsil bilavasitə elmi-texniki tərəqqidən, başqa sahələrdə, məsələn, iqtisadiyyatda, siyasətdə və s.-də özünü göstərən dəyişikliklərdən çox asılıdır. Məhz bunun üçün də təhsilin keyfiyyətinin

yüksəldilməsi problemi hazırda həmişəkindən daha aktualdır. Bu, təhsilin hər bir pilləsində təlim prosesinin təşkilinin səmərəli yollarının müəyyənləşdirilməsi və onlardan faydalanma ilə

əlaqədardır. Odur ki, xarici dillər, o cümlədən ingilis dili getdikcə yeni məna daşımaqdadır.

Şagirdlərin ingilis dilinə səmərəli şəkildə yiyələnməsində müəllimin rolu böyükdür. O şəxsi və peşə keyfiyyətlərinin kamilliyi ilə yüksək nəticələrə nail olur. Təlim prosesinin, o cümlədən ingilis dili dərslərinin təkmilləşdirilməsi və optimallaşdırılması məqsədi ilə bir çox vasitələrdən istifadə olunur. Qabaqcıl və təcrübəli müəllimlər multimediyə vasitələrindən faydalanmaqla həmin vasitələri səmərəlilik şərti hesab edirlər.

Müəllim yalnız dil və nitq bacarıqlarını formalaşdırmağa deyil, eyni zamanda şagirdləri “fərqli” mədəniyyət dünyası ilə tanış etməyə, onlara xarici ölkələrdəki fərdi həyat faktlarını anlamağı öyrətməyə, dilini öyrəndiyi xalqa hörmət hissini inkişaf etdirməyə səsləyir.

Təhsil insanda həyat üçün zəruri olan qabiliyyət və bacarıqları formalaşdırmağa və inkişaf etdirməyə şərait yaradır. Hazırda təhsil davamlı, qeyri-xətti və açıq olub, hər bir şəxsin bütün həyatı boyu öyrənməsini tələbata çevirir.

Multimedia texnologiyalarından təlim prosesində istifadə V-IX sinif şagirdlərinin ingilis dilini fəal yaradıcılıqla mənimsəmələrinə kömək göstərir, onları təhsil prosesinin fəal iştirakçısına çevirir. Bu vaxt passiv təlimdən aktiv öyrənməyə keçid baş verir.

İ.L. Bim yazır: “Multimedia” termini “*multum*” (çox) və “*media, medium*” (fokus, vasitə, üsul) kimi sözlərin birləşməsindən meydana gəlib. Bu termin interaktiv proqram təminatı ilə idarə olunan vizual və video effektlər arasında qarşılıqlı əlaqə kimi müəyyən edilir [1, s. 3].

Multimedia texnologiyalarının başlıca məqsədi təhsil və elmi məlumatların anlaşmasını asanlaşdırmaq məqsədi ilə bu və ya digər səmərəli üsul və vasitələrdən faydalanmaqdır. Müasir dövrdə haqqında danışılan texnologiyalara yüksək keyfiyyətli qrafika, müasir proqram təminatı, müxtəlif animasiyalar, eyni zamanda video və audio müşayiəti daxildir. Həmin multimedia elementlərinin əlaqələndirilməsi proqram təminatından istifadə ilə baş tutur.

V.V. Votobyovanın qənaətinə, “Multimedia mühitinin hər hansı bir kombinasiyadan istənilən formada istifadəsi mümkündür. Buraya daxildir: hərəkətli təsvirlər, mətn, səs effektləri, hipermətn, animasiya və s. Multimedia bütün

əvvəlki audiovizual vasitələrin üstünlüklərini özündə ehtiva edir, lakin onların yerini tutmur. Bu üsul istənilən mürəkkəblikdə olan məlumatı qavramaq üçün əlverişlidir [2, s. 6].

O.O. Dyakonovanın fikirləri də diqqətəlayiqdir: “Multimedia interaktiv keyfiyyətlərinə görə son dərəcə faydalı təhsil texnologiyasıdır – istifadəçi sorğularını lazımi məlumatlarla təmin edir. Bu texnologiyalar parlaqlığına, ifadəliliyinə, vizual və eşitmə təsvirlərinin informasiya intensivliyinə görə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün səmərəli vasitədir. Üstəlik, didaktik prinsipdən - vizuallaşdırmadan istifadə edə bilərsiniz. Tədris imkanı tələbələrin əhatəsində həm fərdi, həm də kütləvi ola bilər [3, s. 15]

Müasir dövrdə xarici dillərin, o cümlədən ingilis dilinin öyrənilməsi özünün aktuallığı ilə diqqəti cəlb edir. İngilis dilinin lazımi səviyyədə öyrədilməsi təhsil mühiti şəraitinin dəyişməsi, ingilis dilinin tədrisində müasirləşmə proseslərinin, həmçinin bu dil nümayəndələrinin sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını tələbata çevirir.

Dövlətin təhsil siyasətinin başlıca vəzifəsi məktəblilərin, o cümlədən V-ƏX sinif şagirdlərinin təfəkkürünün, mənəviyyatının inkişafı və yüksək mədəni şəxsiyyət kimi yetişməsindən ötrü lazımi şərait yaratmaqdan ibarətdir.

Ümumtəhsil məktəblərində ingilis dili müəllimləri aşağıdakı multimediyə vasitələrindən faydalanırlar: fotoaparətlər, proyektorlar, kinoprojektorlar, kinokameralar, səsin yazılması və bərpası üçün vasitələr (maqnitofonlar, elektrofonlar, CD pleyerlər), optik və proyeksiya pilyonkaları və foto avadanlıqları (DVD-lər, televiziya və radio qəbulediciləri), pleyerlər), teleqraf, telefon və radio rabitə vasitələri (telefonlar, radiorabitə sistemləri), eyni zamanda məlumatların sənədləşdirilməsi və çoxaldılması məqsədilə işlədilən avadanlıqlar (kompüterlər, surətçixarma maşınları, skanerlər, printerlər), interaktiv lövhələr və virtual obyektlər.

Multimedia tədris vasitələri təqdim olunan materialın əyaniləşdirilməsinə, şagirdlərdə təlimə məsuliyyətli münasibətin formalaşdırılmasına, onların marağının artırılmasına, şəxsi keyfiyyətlərin (özünütəhsil və özünütəbiiyə); kommunikativ və sosial qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsinə kömək göstərir.

Pedaqoji ədəbiyyatda multimedia tədris vasitələrinə, adətən texniki vasitələri (internet, kompüter, mobil qurğular, multimedia proyektoru, interaktiv lövhə, audio və videoregistratorlar), həmçinin proqram təminatını, elektron tədris resurslarını (elektron dərslilər, elektron təlim proqramları, ensiklopediyalar, stimulyatorlar) aid edirlər.

Texniki vasitələr hansı imkanlara malikdir? İngilis dili müəlliminin və şagirdlərin həmin imkanlardan məlumatları olmalıdır.

1. *Kompüter* – bu və ya digər şəxsin müdaxiləsi olmadan çoxsaylı arifmetik və məntiqi əməliyyatlar da daxil olmaqla əhəmiyyətli həcmdə hesablamaları yerinə yetirməyə imkanı olan bir cihazdır. Kompüter neçə onilliklərdir ki, bütün ölkələrdə insan həyatının hər bir sahəsində geniş istifadə edilir.

2. *İnteraktiv lövhə* - kompüter və proyektorun köməyiylə bu və ya digər şəkli və məlumatı nümayiş etdirən ekran qurğu rolunu oynayır.

3. *Multimedia proyektoru* kompüterin köməyiylə zəruri məlumatların şagirdlərə və ekrana proyeksiya edildiyi cihazdır.

Bu kimi proyektorundan faydalanmanın hansı müsbət cəhətləri vardır? Onları diqqət mərkəzinə gətirək:

1) canlandırılan təsvirin keyfiyyəti yaxşıdır (şəkillər parlaq və aydın olur, mətn asanlıqla oxunur);

2) proqram materialının aydınlaşdırılması məktəblilər üçün əlverişlidir. Bir var izah tabaşirdən faydalanmaqla aparılsın, bir də var ki əyani olsun. Təbii ki, ikinci hal daha münasibdir.

3) çatışmayan nə isə meydana çıxdığı təqdirdə dərhal şagirdlərin gözləri qarşısında ekranda düzəlişlər aparılır;

4. *Mobil qurğular* şəxsi faydalanma məqsədi daşıyır. Onlar displey və miniatür klaviatüradan ibarət olan portativ cihazlardan ibarətdir. Mobil cihazlara Adətən planşetləri, mobil telefonları, ağıllı bilərəzlikləri, elektron oxucuları və musiqi pleyerlərini mobil qurğulara aid edirlər.

5. *Video və səs yazıcıları*. Bunlar vaxtilə daşıyıcıda yazılmış məlumatı təkrarən istehsal etməyə-i nəzərdə tutan texniki qurğulardır. Bu və ya digər tədris məlumatlarının çatdırılma vasitələrinin, xüsusən audio qurğulardan faydalanma təlim prosesində proqram materialını, audio-kitablardan və audio seminarlardan çıxarışlara

qulaq asmağa, yeni sözlərlə tanış olmağa, xarici nitqi qulaqdan qavramağa və natiqdən sonra təkrar etməyə şərait yaradır.

Məktəblilər audio materialların köməyiylə yaddaş və diqqəti inkişaf etdirir, məndəki başlıca məlumatları toplamağı və məzmunun zəruri məqamlarını yadda saxlamağı öyrənirlər.

Proqram təminatı və Elektron Təhsil Resursları: Proqram təminatı kompüter sisteminin çox əhəmiyyətli hissəsi hesab edilir.

İngilis dili müasir təhsil sistemində xüsusi yer tutur. Xarici dillərin tədrisi nəzəriyyəsi və metodologiyasının öz tarixi var, lakin dil tədrisi davam edən dəyişikliklərin təsiri ilə müasirləşməkdədir.

Təcrübəli müəllimlər şagirdlərin ingilis dilinə səmərəli yiyələnmələrini təmin etmək üçün yeni yollar və vasitələr axtarışında olurlar. Bu sahədə ən etibarlı vasitə multimedia texnologiyalarından istifadədir. Bu, şagirdlərin ingilis dili öyrənmək motivasiyasını gücləndirməyə, öyrənmənin fərdiyönlü olmasına, rəni zamanda kompüter texnologiyası bacarıqlarının inkişafına və ya təkmilləşdirilməsinə şərait yaradır.

Xarici dilin, o cümlədən ingilis dilinin öyrənilməsi zamanı şəxsiyyətin formalaşması prosesi gedir. Bu prosesi izləyək: “1) Düşünmək. Bu, xarici dil mədəniyyətinin öyrənilməsi zamanı sistemli şəkildə baş verir. Nəticədə şagirddə dünyanın mənzərəsi, dünyagörüşü və dəyərlər sistemi formalaşır. Bu, dünyaya tənqidi baxışa və yad mədəniyyətə vahid münasibətin formalaşmasına əsaslanan dərin işdir.

2) Təhsil. Bu, tərəkklə bağlı olan mürəkkəb prosesdir, lakin tolerantlıq, empatiya göstərmək bacarığı, başqa mədəniyyətə, dinə, davranış nümunələrinə və s. kimi şəxsiyyət keyfiyyətlərinin inkişafını nəzərdə tutur. Bütün bunlar dərin zəhmət tələb edir.

3) İnkişaf. Xarici dilin mənimsənilməsi zamanı şagirddə psixi proseslər və şəxsiyyət xüsusiyyətləri inkişaf edir: yaddaş, diqqət, tərəkkl, iradə. Bundan əlavə, ilkin təzahürlərindən asılı olmayaraq şagirdin linqvistik qabiliyyətləri inkişaf etdirir.

4) Ünsiyyət. Xarici dil bir fənn kimi tələbələrə ünsiyyət bacarıqlarının inkişafına yönəlib. Təcrübəyönlü bir mövzu olmaqla, vacib bir problemi həll edir – eyni zamanda ünsiyyəti öyrədir və ünsiyyət çərçivəsində mövcuddur.

Xarici dil dərslərində, həmçinin ünsiyyət əsasən xarici dildə həyata keçirilir. Bu yolla iki problem həll edilir. Bütün bunlar fərdin sosiallaşmasına kömək edir [4].

Deyilənlərdən görünür ki, ingilis dili dərslərində multimediyə vasitələrindən istifadə təlimin səmərəli təşkilinə öz köməyini göstərir, şagirdlər həm ingilis dilinin fonetikasına, leksikasına və qrammatikasına yiyələnir, onların yazılı və şifahi nitqi inkişaf edir.

Problemə aktuallığı. İngilis dili dərslərinin səmərəli təşkilində multimediyə vasitələrindən istifadə probleminin araşdırılması aktuallığı ilə seçilir.

Problemə yeniliyi. İngilis dili dərslərinin səmərəli təşkilində multimediyə vasitələrindən istifadə problemi diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemə praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar, ingilis dili müəllimləri üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Бим, И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника: Опыт системно-структурного описания / И.Л. Бим. - Москва: Просвещение, 2007. – 120 с.
2. Воробьева, В.В. Влияние использования информационно-коммуникационных технологий в современном образовании на процесс перехода к информационному обществу / В.В. Воробьева // Информация и образование: границы коммуникаций. - 2013. - № 5. – 200 с.
3. Дьяконова, О.О. «Эдьютейнмент в обучении иностранным языкам» // ИЯШ. - 2013. - № 3. – 140 с.
4. Дунаева, А.С. Культурологическая идея концепции коммуникативного иноязычного образования / А. С. Дунаева, М. Н. Ветчинова // Язык и культура. – 2014. – № 3 (27). – с. 138-145.
5. Abbasov, A.N. Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik / A.N. Abbasov, L.A. Məmmədli, İ.B. Əmirəliyeva. -Bakı: Mütərcim, 2022. – 364 s.
6. Abbasov, A.N. Pedaqogika: Müntəxəbat: Ali təhsil müəssisələri üçün dərs vəsaiti / A.N. Abbasov, R.R. Məmmədzadə, L.A. Məmmədli. -Bakı: Mütərcim, 2022. – 608 s.

E-mail: rugiyahasanli@gmail.com
Redaksiyaya daxil oldu: 110.07.2024